

Isis

Ontsluierd

College -7

Petra Bolhuis
Maieutiek

Maieutiek_2024_Isis

1

1

Verhalen en feiten

- We zitten in het tijdperk van de narrativiteit. We vertellen verhalen over onszelf. En we zeggen nu elk tijdperk en elke cultuur vertelde en vertelt een verhaal. Maar wat is de plaats van feiten?
- Laat ik voorop stellen dat ik feiten serieus neem, en dan bedoel ik met feiten onontkoombare ervaringen die ongeacht onze verhalen niet verdwijnen.
- Wat betekent dat voor narrativiteit; de verhalen dienen alleen ons overleven en ons welbevinden als ze overeenstemmen met wat ik hierboven heb aangeduid als feiten.
- Het probleem is dat we niet alle feiten (kunnen) waarnemen, ieder verhaal belicht en veronachtzaamt feiten.
- Langzame veranderingen en feiten die daarmee te maken hebben kunnen lang veronachtzaamd worden, maar ze komen ooit in zicht. Dan verandert het verhaal.

Maieutiek_2024_Isis

2

2

Voortschrijdend inzicht?

- Wat Blom duidelijk beschrijft is dat we niet rationeel nadachten en tot de conclusie kwamen dat mensen ook natuur zijn. Blom laat zien hoe de grote verhalen uit het verleden het 'doen' tot de feiten die ze veronachtzamen belangrijk worden en in het oog gaan springen.
- Het christendom 'doet het' tot de feiten gaan schuren met het verhaal. Wereldlijke macht van de kerk gaat een te grote rol spelen, geloof botst met wetenschap en mensen die gelijkter zijn geworden -door het christendom- voelen zich binnen de macht van de kerk nu klein gehouden.
- Materialisme komt op en vooruitgangdenken ín de wereld wordt het nieuwe verhaal. En dat verhaal loopt nu stuk op veronachtzaamde feiten.

Voorbeelden van vergeten feiten

- Het verhaal van de jagers op groot wild hield op geen enkele manier rekening met het reproductiegetal van de grote zoogdieren. Dat gaf niets voor het hebben van voedsel tot de grote zoogdieren op bleken te raken.
- Ons idee van de mens als buiten de natuur gaf in eerste instantie veel ruimte om in te grijpen en dat bracht grote vooruitgang. Als je vooruitgang definieert als meer mensen die in goede gezondheid oud(er) kunnen worden in comfortabele omstandigheden en een mate van vrijheid hebben om hun leven vorm te geven.
- Maar er waren wat feiten die we onderweg over het hoofd zagen en die komen nu aan het licht.

“God is dood! “En wij hebben hem gedood” (Nietzsche)

- De vooruitgang eist offers. Daar krijgen we als mensen last van, juist als de vooruitgang in materieel opzicht lukt.
- Nu wordt het rechtvaardigingssysteem van imperialisme en uitbuiting ontmaskerd, juist omdat de Verlichting er in slaagt ook de onderdrukten stem te geven. Arbeiders en slaafgemaakten en hun nazaten komen in verzet.
- De onderdrukking van de eigen natuur wordt door Nietzsche, Freud en Jung aangepakt.
- Het verlies van elke vorm van transcendentie wordt zichtbaar door Nietzsche, de filosoof met de hamer. Alle moraal is rechtvaardiging. God is door ons vermoord en wat nu? Nihilisme?

Maieutiek_2024_Isis

5

5

Vrolijke wetenschap (Nietzsche)

- Hadot laat zien dat Nietzsche de wil tot waarheid mislukt vindt. (H.295-296) Nietzsche ziet wat dan nog niet algemeen gezien wordt en wil (terug naar) een vrolijke wetenschap. Laat die sluier maar bestaan, waarheid bestaat uit **vitale vergissingen**. (H. 297)
- Het dionysisch pessimisme staat tegenover het gewone pessimisme van de Romantiek. (H.298)
- Er zit ook een eerbiediging van de natuur in, die recht doet aan haar behoefte zich te versluieren, tegenover de ‘platheid’ van het afrukken van de sluier en denken dat je iets bereikt hebt. Vergelijkbaar met Zhuang Zi waarin dat hoort bij de weg van de mens niet van de Tao.

Maieutiek_2024_Isis

6

6

Na twee wereldoorlogen

- Blom beschrijft hoe twee wereldoorlogen ons denken drastisch veranderden. (B. 278) We kunnen die redenering ook omkeren; Als een leefwijze niet meer past bij de omstandigheden zijn we gedwongen om het denken te veranderen aan de hand van de feiten en gericht op het overleven. Maar juist wanneer we in crisis zijn ontstaat er discussie over 'de feiten'. (Arendt zegt in Totalitarisme, dat mensen nog liever een groot complot willen dan de complexe werkelijkheid).
- Blom maakt nu -wel heel snel- de overgang naar de cyborg mens (280) en het Wirtschaftswunder (285). Maar hij heeft gelijk als hij constateert dat Lovelock (1919-2022) en zijn Gaia theorie en andere verhalen het niet haalden als overheersend narratief. Van Sartres vrijheid= verantwoordelijkheid werd het vrijheid = consumptie.
- Twee narratieven staan onder druk het idealisme (=ideologie) en macht over de natuur (=totalitarisme) De markt leek in toenemende mate het ideale ideologieloze en op persoonlijke vrijheid gerichte alternatief. Maar de menselijke houding heeft altijd egoïsme in zich, schrijft Hadot al op blz. 206.

Trotsky en Hayek (B.286)

Deze twee zeer uiteenlopende denkers zijn het in een opzicht met elkaar eens; de natuur zal overwonnen worden;

De 'creatieve vernietiging van bestaande contexten' van Hayek leidde tot het idee dat het 'het lot van de aarde is om onderworpen te worden'.

"We kunnen geen genade verwachten van de natuur, we moeten haar slopen!" volgde uit het marxisme/communisme van Trotsky.

Voorbeelden van de botsing met de feiten zijn duidelijk te herkennen (B. 286/287)

Materialisme stukt

- Blom laat zien hoe we van de verheffing van het volk als verhaal losraken, juist wanneer de verheffing slaagt. De opkomst van grote ideologieën volgt. Zij hebben leidende verhalen en hebben nog één keer de kans om het volk in één richting te leiden. Met desastreuze gevolgen.
- Het laatste grote verhaal vanuit het vooruitgangsverhaal is het neoliberalisme. Het idee is 'Geen ideologie, alleen markt'.
- Juist dan en daar wordt zichtbaar dat er feiten over het hoofd gezien zijn. Daar zijn we wereldwijd nu mee aan het worstelen op weg naar een nieuw verhaal. De mens als deel van de natuur staat nu -als feit- vol in de aandacht.

Snelheid

- Antropoceen
 - De verantwoordelijkheid van de mens voor de natuur wordt hier zichtbaar, maar voor een mens=natuur concept moet er meer gebeuren. Bos heeft het niet voor niets over 'dwalen in het antropoceen'.
- Acceleratie
 - De snelheid waarmee mensen de aarde veranderen is enorm de oude verhalen zouden hier trots op zijn, de nieuwe verhalen zijn vooral bezorgd. Met elke piek in onderwerping is er ook een piek van problemen. Daar zien we de feiten, die we -zoals de mammoetjagers het uitsterven- niet op tijd gezien hebben.

Gemak en conservatisme

- Het probleem van nieuwe verhalen is dat ze, alhoewel nodig, niet zo gemakkelijk ingang vinden. (Zie Darwin)
- Van de klassieken naar het christendom, van de middeleeuwen naar een moderne wetenschappelijke omgang met een veranderbare wereld, van een wereld van materiele vooruitgang als resultaat van individuele inspanning naar
- Blom zegt: We kennen het oude verhaal. Dat heeft ons wereldbeeld gekleurd en de verhalen over een betere meer adequate verhouding tussen mensen en de rest van de natuur zijn onbekend. Daarbij bieden ze weinig wenkend perspectief. Dat is wel nodig is om de inspanning te leveren. Christendom, kruistochten en arbeidsethos waren niet eenvoudig maar lukten omdat mensen een wenkend perspectief zagen.
- Daarnaast was de macht gecentreerd en kon wie het (nog) niet zag gedwongen worden. Zo werkt het, wegens het succes van de Verlichting, nu niet meer.

Tussenstappen

- Hadot en zijn Orfische benadering gaan ook over de ruimte die hij wil toekennen aan spiritualiteit. Merleau Ponty, Wittgenstein en Schopenhauer zijn voor Hadot voorbeelden.
- Blom zoekt de oplossing eerder bij nieuwe vormen van materialisme. Hij ziet animisme en antropomorfisering als stappen op weg naar nieuw materialisme. Sheldrake, Latour zijn hier voorbeelden.
- In de komende colleges zullen we van beide varianten voorbeelden leren kennen.
- Er is een nieuw verhaal aan het ontstaan die ons ook nieuwe taal aanreikt om over de positie van de mens na te denken; 'Netwerk van betrekkingen', 'wolk', 'weefsel', 'informatienetwerken' en 'velden' zijn de nieuwe beschrijvingen die de mens als een rentmeester of ingenieur (die buiten de natuur staat en aan knoppen draait) gaan vervangen. Als het er is zal bijna iedereen het als passend accepteren. (Alweer zie Darwin) Dat het woord 'narratief' nu overal gebruikt wordt is deel van dat proces.
- Wij zitten ín het verhaal en vertellen/schrijven het. Oorzaak en gevolg zijn daarbij onontwaarbaar opgegaan in een wederkerig proces (Wie handelt daar? vraagt Blom nog aan het begin van zijn boek)